

ימי צקלג

בעיצומו של ניסוי ספרותי-טכני חשוב. שילוב הקטעים בני חצי עמוד עד שני עמודים, מיבנה המשפטים הקצרים וחילופיהם, שאינם זוגדים את משפטו הארוך, הקלאסי, של יזהר, אלא מעמיקים את משמעותו בויקתו לברירה בין מו"נולוג ודיאלוג, הגישה האיטית והכנה לבעיית הזמן הסימביוטיבי של הרגע מזל הזמן האובי-ייקטיבי של העלילה, פיתרון אבסורדי במעט של עיצוב זהות והפרד של הדמויות הפועלות, כל אלו הן סוגיות ספרותיות, שחשיבותן חשיר בית ראשונה במעלה. ושוב, אפשר לקבל רק רוב או חלק מסיתרונותיו של יזהר לסוגיות אלו, או אף לדחות את כולם. אבל גם בשעה שאנו מודהים רק במידה זו או אחרת עם אוסי הסיפור של יזהר עלינו להודות מכל מקום ושלא על תנאי, שביצירה בימי צקלג קיים רקע, המעניק משמעות לכל ניסוי מחדש מזה ולכל עיצוב שמרני מזה. והרי רחוק מהותיות אוסנטית זו אינה קיימת בסיפורת שלנו בדרך כלל.

שאלה אחרת היא מה מידת כפייתו של יזהר לדוגמאות הלוקחות מהספרות המזרחנית בכללה על זרמיה השונים. מובן, שיהר מושפע

ימי צקלג מאת ס. יזהר, הוצאת עם סובד, תשי"ח, 1143 עמוד.

ספרו החדש של ס. יזהר הוא, ללא כל ספק, אכזררר מונומנטאלי בדרכה של הפרוזה הישראלית הצעירה. ימי צקלג הוא קודם-כול יצירה ספרותית חשובה, ככל שעצם אוסיה עשוי להעלות, ומעלה הסתייגויות, שונות, צורניות ותוכניות. הן שוליות והן מהותיות. החשיבות הספרותית הסגולית של ימי צקלג שמה סדות, מרות. במובן הסוב והקיצוני ביותר, בין שני ברכים אלה ובין רוב רובה של הפרוזה הצעירה שלנו, הסיצילוגית במקום שאינה רפורטאזית והרפורטאזית במקום שאינה סיצילוגית.

מבורני, שימי צקלג מעלה בעיות ספרותיות ספציפיות וספרותיות-העיוניות רבות כל כך, עד כי גם במסה ארוכה מאוד וממצה מאוד קשה למבקר לסקור את עיקריהן כהילכתם וכאמיתם הפנימית. אבל יכולים אנו תמיד לנסות ולהעלות כמה מבעיותיה הפנימיות של יצירה, לא לשם דיין בהן אלא לשם הבלטתן.

ראשית, התחושה הכללית האוספת את הקורא בימי צקלג היא תחושתו של מי שמשתתף מדור-הרצוניות מקיף תקופה של כחצי-שנה.

הן מגויס והן מפרוסט, וכו' (ברור, על כל פנים, שלא מקאמקא), ומכיון שאי-אפשר, כנראה, להסתגר כליל בפני כל השפעה דינאמית של הזמן, הרי אופייניות זיקותיו האמוציונאליות של יזהר לעומת הזיקות לפליאדה החיטאליסטית של המינגווי, שטיינבק, קאלדוול, מיילר, וכדומה, שהורגשו בארץ בסוף שנות הארבעים, והדהדן עדיין מתהדהדים אצלנו. יזהר סמוך תמיד (אף כי לעיתים רק סמוך) לבעיות הסגוליות והמהותיות של הסיפור המודרני, בעוד שהאחרים חיקו בדרך-כלל בדרך מודעת או לא-מודעת חיפוי דרך של איראילה סופרים מערביים, קצת נאטור ראליסטיים-ויטאליסטיים וקצת מודרניסטיים, מדרגה שנייה. בין כך ובין כך, יזהר אינו מחקה לא את ג'ויס ולא את פרוסט ולא את קאמי. הוא שומר בכל-זאת במידה רבה על העלילה הפור-מאלית, על החיכוך הרעיוני הפורמאלי. הוא שומר על הרקע המקומי, הגיאוגראפי וההיסטורי, רי, הצנוע והמפורש. הוא שומר על היחוד הישראלי (אף כי אולי לא יהודי וגם לא עברי) של גיבוריו, אינו נבלע בגליו הבינלאומיים של הסיפור המודרני, ויש בכך גם יתרונות וגם חסרונות.

התגלות אחרת בימי צקלג, החשובה לנו בא-מת מכל הבחינות, היא ההתגלות הסינגונית הגדולה. יזהר התעלה כאן גם מעל לדפוסייה הלשוניים של הסיפורת שלנו וגם (והתעלות שניה זו היתה, בוודאי, הרבה יותר קשה) מעל להישגיו הסינגוניים הבולטים בסיפוריו הקודמים. לו גם לא היינו מחשיבים את הערך האמנותי והרעיוני של יצירה זו, מכל מקום ערכה היה שמור לה בזכות ההתפעמות הלשונית והסינגונית, הרו-טטת בה בכל אוצר מילותיה. אבל ברור שהפרד כזה אינו לגיטימי, שהרי ההתפעמות הסינגונית הילמת כאן לחלוטין את החוויה המתוארת. ייתכן אפילו שההתפעמות הסינגונית הולמת את החוויה המתוארת יותר מדי, ואינה כשרה לתיאור חוויותיהן של דמויות אבסטרקט

טיות יותר ומעמיקות יותר, ואולי בכך מיגב-לותיה.

הישג ספרותי אחר, השובה את ליבנו בעת קריאת, ימי צקלג, הוא תיאורי הנוף, תיאורי נוף כממשות חיצונית הניגוד שבהתייחסות בין הדמות הפועלת, הסובייקטיבית, ובין הנוף האובייקטיבי, נתפש ביצירתו של יזהר תפישה רחבה ומעמיקה מאוד וזכה לגיטוש צלול ומבר-רך. גם תחושת הנוף הישראלי כנוף ישראלי, על כל הפרובלימאטיות שבתחושה זו ועל כל הסבעיות שבה, על כל הגשמיות ועל כל העירטול המיטאפיסי שבה, באה כאן לידי ביטוי הולם ומעודן. לא נשכח את עומקם ואת יופיים של קטעי תיאור-נוף אלה. הם הוכחה חיה ליכולת אמנותית ואומנותית מסלידה.

כן עלינו לשבח את תיאורה האמיתי, המ-פורט והמדוייק, של חוויית האימה שבקרוב, שכ-מלחמה, כפי שהיא נחווית על-ידי דמות היחיד המצוי בה, כפי שהיא מוענקת לדמות היחיד המצוי בה. מבקרים רבים התקפו דווקא צד זה ביצירת יזהר. אולי משום שתיאורן המדוייק, המפורט והכן של האימה והאפסות, הריאליות כל-כך בכל האיראציונאליות שלהן, שיבש איזה חישוב אידיאולוגי מקיף שלהם. הריאליות הנפ-שיות הודאיות נתבעות כאן להיעלם, להימוג כעשן על מיזבח נוחיותם הרוחנית של כמה מבקרים. איני יודע באיזו מידה יכולה הספרות כעיסוק רוחני וכזיקה לדברים לקבל על עצמה עול תביעות מעין אלו. על כל פנים, ברור שהמתקת מומנט האימה והאפס בסאכארין „לאומי-דתי“ וטישטושו המכוון היו פוגמים בא-מיתה הפנימית של יצירת יזהר וביכולתה האמ-נותית כאחד.

בולט בימי צקלג קו הלכטים המצפוניים כפשוטם, המתעוררים לפרקים בעיקבות מעשר-המלחמה היום-יומיים. אומנם, אין לכטים אלה תופסים כאן במישרין אותו מקום מרכזי, שנודע להם בחירת חזקה ובשבוני, אבל טעמם מור-

גש תמיד. הם נבלעים כאן בתוך שאלותיו הכלי לזות. בתוך בעייתיותו הכוללת של המוסר האכזיסטנציאלי, שהוא מסופק וזסרודאות הן מבחנה עיונית והן מבחינה מעשית. אומנם מר בן, שהלבטים המצטנניים הקונקרטיים והתהיות המוסריות אכזיסטנציאליות בכללן רחוקים כאן מעיצוב שלם ועיקבי כתימה רוחנית מגובשת. שחוקיותה הפנימית מטילה את צילה ואת אורה על היצירה כולה. אין לסבור, שתימה רוחנית מעין זו יכולה למצוא את השמטה האמנותית בסיוע הרמיות המועלות עליידי יזהר. מכמה בחינות אחרות (אבל מבחינות מעטות יותר משמנחים) אין אלו דמויות מסורתיות שגורות של רומאן וסיפור. אבל מבחינה זו, מבחינת הגשמתה של חוקיות התימה האכזיסטנציאלית הבודדת, ועל אחת כמה וכמה מבחינת הגשמתן העיקבית של תימות אכזיסטנציאליות אחדות, ליקות דמויותיו של יזהר בריאליות יותר.

ריאליות יותר זו של דמויות בימי צקלג, שהן כולן מצוינות בשעור קומה רוחני ממוצע לסדי, מינעת למעשה את הפיכת הסיפור ליצירה בעלת אותן הסגולות המודרניסטיות קיצוניות המיחסות לו עליידי רבים. מכיוון שהחיות של היחיד, ולא של יחיד מסויים, חשובות ב ימי צקלג, מרגשת היעלמתו של ההסרד המלאכותי, המסורתי, בין הדמויות. אף כי כמה שרדים של אותו הסרד מרומזים כאילו לצורך הדגשת קיומו האובייקטיבי, מעבר למשמעות המהותית של המסופר. ברם, מצד השני החיות עצמן, אותן החיות עצמן, הנמסרות כמנקודות קליטה ומזויות ראייה שונות מצויות כאן לטע מנו עדיין על מישטח שגור מדי, יומימי מדי, בניגוד לריאליות עליונה יותר של ראיות בלתי צפויות שונות ושל ניסוי אכזיסטנציאליספרותי חיפשי יותר. חיות אלו הן בכל אופן חיות תהם של פרטים חסרי יזמרות לתהיה מכלילה באמת מזה ולבחון אירוני מזה. מובן, איפוא, שבשקלן הסגילי של חיות היחיד בימי צקלג

עולה ככל שגוברת הבלתיאמצעות הפשוטה של חיות אלו. משום כך חשובות וממצות תמיד חיות האימה והאפסות שבמלחמה. ואילו שאר פירוטי החיות, ככל שהם אנסטיים ולגר סימיים מבחינה כולשהי, אינם תמיד חשובים כנתינתם. שכן אינם זוכים תמיד לכחן ממצה באמת, שהוא מועצם ומכליל בה בעת.

כדוגמה מתבקשת להוכחת ריאליות יותר זו שבשרידי המחשבה הדמויות כפשוטה יכולים לש מש קטעי החיכות האידיאלוגי, השזורים ביצר רה מתחילתה עד סופה. קטע ריכוז אלה עוררו בצדק את תשומת ליבם של כל המבקרים בהיותם נקודות צומת של פולמוס רעיוני מקומי, ישרא לי, קברועועמד. אבל צריך להיות ברור, שפול מוס זה על רציסות ותלישדת וכו', אף כי מבחר זה כרונולוגית קודם הוא אולי לתחושת כרדודות אישית המקיפה הרבה יותר, אינו יכול להיות אלא משני לתחושות החדשות הבלתי אמצ עיות הנחתת במישרין בלי שום תלות בפולמוס זה. לפיכך אל לנו לראות את קטעי החיכות שבי ימי צקלג כעיקר עיקרים וכמרכז הבעייתית דחקה. קטעים אלה הם רק חטיבה תימאטית חשובה מאוד, אבל אין הם עיקר העיקרים. ודאי שהחיכותים הרעיוניים הגלויים חשיבים כאן מחיכותים דומים ומוגבלים יותר, על דמות הכסר האידיאלי, למשל, הנערכים אף הם מדי פעם בין רפי לבין יאקוש, כמדומני. בכל אופן, גם הם רק מישניים, ומשום כך אין אולי דעתנו נוחה מגיבוש גרעינים רעיוניים מעיבים מעין אלה בתוך תוכו של שטף היצירה. אותם המיס ענים של מתח רעיוני, המתפרקים בקטעי החיכוז חים, חייבים היו אולי להתמזג באורח אורגאני יותר בורם הסיפור בכללו ולהימוג בתוכו לגמרי, בין כך ובין כך, זוהי כבר שאלה בפני עצמה.

חשיבותה הסגילית של יצירה בימי צקלג יכולה לזכות להכרה כללית בייחודה השלם רק

הישראלית הצעירה. כן נראה, שלפנינו אחד מצ-
כסי הספרות הישראלית, שיכול לעמוד בהחלט
במבחן קאטגוריות הספרות הכללית לסי כל
קנה-מידה שהוא*. העמל שהשקיעו איראילה
מבקרים בקריאת, יסי צקלג' עמוד אחרי עמוד
לא היה, איפוא, לשוא.

מתוך סרספקטיבה של זמן מסויים. או גם יאל-
מו אולי קולות הביקורת הסוציולוגית והלאר
מת'דתית' הקונקרטיית והשוטפת ברם, גם עתה
גובר כבר הדו של סיכום-ארעי ספרותי, של
סיכום שבניסיון-הכללה. סבורים אנו, שימי
צקלג' היא היצירה החשובה ביותר בסיפורת

* מבחינה זו דומה יזהר לגנסיין (ולא להזו), והוא הדין, על דרגה-שואות אחר לגמרי, גבוה יותר,
גם ביצירת עגנון.